

تغییرات اجتماعی پس از انقلاب اسلامی بر پایه نظریه کارکردگرایی تالکوت پارسونز

محمد علی دانش صدیق

دانشجوی دکتری دانشگاه آزاد واحد بین المللی کیش

دکتر ابوالفضل داودی رکن آبادی

استاد تمام دانشگاه آزاد اسلامی و عضو فرهنگستان هنر

چکیده

این مقاله چکیده ندارد!

واژگان کلیدی: واکنش، کنش، تنوع فرهنگی، انقلاب، انقلاب اسلامی ایران، پارسونز.

مقدمه

هنگامی که فلاسفه برای اولین بار به طور جدی به هنر علاقه نشان دادند، آنچه بیش از مسائل دیگر توجه آنها را به خود جلب کرد تائیری بود که هنر در زندگی اجتماعی افراد برجای می نهاد. پس مدتهاست که دریافته ایم که هنر یک بازی ساده شخصی بی نتیجه نیست، بلکه بر زندگی جمعی انسانها اثر می گذارد و میتواند سرنوشت جوامع انسانی را دگرگون کند. مدت زمانی طولانی لازم بود تا این جنبه آشکار شود. ما ناگزیر می باید تا قرن هجدهم منتظر بمانیم تا سرانجام این جنبه از زیباشناسی جامعه شناسانه ظاهر شود.

با این همه ما در اثر مادام دو استال (۱۷۶۶-۱۸۱۷ نویسنده مشهور، مبلغ سیاسی، سخنور فرانسوی) از جغرافیا به جامعه شناسی به معنای درست آن می رسیم و بدین سان به حوزه جدیدی کشانده می شویم که نویسنده خود تازگی آن را به خوبی در می یابد. (من می خواستم رابطه ای را که میان ادبیات و نهاد های هر جامعه (کسی بدین نکته توجه کند که عنوان این نظریه نه فقط توسط اقتصاد دانان بلکه توسط تعداد زیادی از نظریه پردازان اجتماعی که با هستی شناسی

جامعه مرتبط بوده اند، پاسخ داده شده است. فکر می کنم این امر نه تنها در مورد تحولی بنیادی همچون ماکس وبر، امیل دور کیم، جورج زیمل و آلفرد شوتر بلکه در مورد کل بحث های سنت غربی در خصوص نهاد های سیاسی و اجتماعی که به سیاست ارسطو می رود و اگر نه قبل از آن، صادق است. ممکن است شما فکر کنید که اکنون یک نظریه تعریف جامع و مانع و پرکارکرد، در خصوص نهاد ها وجود دارد. یک دلیل برای ناکفایت مندی سنت این است که نویسندگان، که همه آنها به ارسطو ختم می شوند، تمایل به گرفتن زبان به عنوان اصول مسلم داشته اند. آن ها زبان را مفروض می پندارند و سپس می پرسند چگونه نهاد های بشری امکان پذیر است و ماهیت و عملکرد آنها چیست؟ اما البته اگر شما زبان را پیش فرض بگیرید، در واقع شما تابه حال نهادها را مسلم پنداشته اید. به عنوان مثال، این یک واقعیت خیره کننده در مورد نظریه پردازان قرارداد اجتماعی هست که آن ها این پیش فرض را داشته اند که مردم به یک زبان صحبت می کنند و سپس می پرسند که چگونه این مردم ممکن است یک قرارداد اجتماعی را تشکیل دهند. اما این امر تلویحا، در نظریه افعال گفتاری هست که اگر شما یک اجتماع از مردم که باهم معاشرت می کنند داشته باشید، که کنش های گفتاری را اجرا می کنند، در واقع اکنون یک قرارداد اجتماعی دارید. به طور خلاصه، نظریه پردازان کلاسیک این سیر را در جهت تجزیه و تحلیل از گذشته به آینده دارند. (راجرز سرل، جعفر عسگری و همکاران، نهاد چیست، ۹۵) در هر دورانی وجود دارد نشان بدهم. این کار تا کنون در هیچ کتاب شناخته شده ای انجام نشده است) و چند سطر بعد می نویسد. (با مشاهده تفاوت مشخصی که میان آثار ایتالیایی ها، انگلیسی ها، آلمانی ها و فرانسوی ها وجود دارد، من فکر کردم می توانم ثابت کنم که نهاد های سیاسی و مذهبی در این تفاوت هایی که مداومت یافته اند، نقش عمده ای دارند.) متأسفانه کار انجام شده به خوبی نیت و قصد نویسنده نبود.

علت این عدم موفقیت البته این نیست که مادام دو استال دیدی بسیار محدود داشته، یا اینکه کار او فقط به حوزه ادبیات، و نه تمامی تجلیات هنر، اختصاص یافته است، بلکه علت این بوده است که در کار او امر دستوری (قضاوت ارزشی) بر وجه تبیینی چیره شده و نیز اینکه هدف اصلی وی جستجوی انواع (Genres) ادبی و سبک هایی است که برای یک ملت آزاد، که همان ملت فرانسه پس از انقلاب است، مناسب باشد.

جهان اجتماعی موضوعی است غامض و پیچیده و هم از این رو نظریه های فراوانی درباره آن شکل گرفته است. تمام حوزه های فکری (منظومه ی، دانش بشری با مشخصه های خود شناخته می شود. حوزه فکری ممکن است چشم اندازی فلسفی، اعتقادی، جنبشی اجتماعی، فرهنگی یا جنبشی هنری باشد همچنین ممکن است سبک ویژه ای در فلسفه یا هنر یا دیگر شاخه های علوم انسانی و علوم سیاسی و پزشکی را نتیجه دهد. اساساً نیز میتواند در روش شناسی باشد.) شدیداً تحت تاثیر محیط اجتماعی شان شکل می گیرند. شگفتی نظریه های جامعه شناسی در تداوم و ماهیت پیوسته متغیرشان نهفته است. تا جایی که به جامعه در کل مربوط میشود، نظامی از ارزش های وسیع تر که به هنجار های مختلف همراه با نقش های منزلتی گوناگون انسجام می بخشد.

روش تحقیق

بیان ساختار و تغییر نظام اجتماعی و فرهنگی بر اساس نظریات جامعه شناسانی مانند ماکس وبر، امیل دور کیم، سی رایت میلز، ویلبرت مور و تالکوت پارسونز، همچنین نظریات قانع کننده و مورد قبول پیترو موریس ورسلی (معروف ترین انسان شناس دنیا) که از موافقان پارسونز محسوب میشود و حتی از خود پارسونز از شهرت و اعتبار بیشتری در انگلستان و ایالات متحده برخوردار بود. در اینجا نظریات جامعه شناسی معاصر جفری.سی. الکساندر نیز در این مباحث افزوده گردیده است. نظریات تالکوت پارسونز در این مقاله مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد و همچنین تغییرات اجتماعی در ایران و تغییرات سیستمی یا همان تغییرات نظامی (شاهنشاهی به جمهوری) در این مقاله نیز به وضوح قابل مشاهده می باشد.

جمع آوری داده ها

در مقاله ای با عنوان: پارسونز از اراده گرایی کنشی تا نظام اجتماعی (بررسی سیر تلاش های نظری پارسونز برای تبیین امر اجتماعی) در نشریه نامه فرهنگ و ارتباطات بهار و تابستان ۱۳۸۹، شماره ۲، به بررسی تحولات و وجه نظری پارسونز به عنوان یکی از چهره

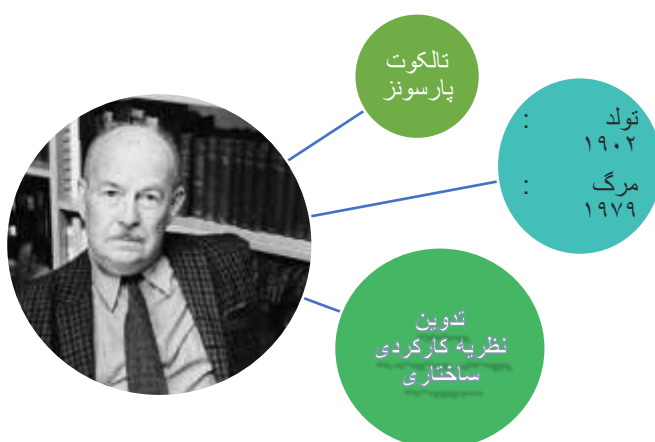
های تاثیرگذار در جامعه شناسی آمریکا پرداخته می شود. هر متفکری از جمله پارسونز در طول حیات فکری خود تحت تاثیر برخی زمینه های اجتماعی و زندگی شخصی خویش است. ابتدا سعی شده تا برخی زمینه های اجتماعی و شرح حال وی که در چگونگی تبیین نظری او موثر بوده بیان گردد. سپس به لحاظ محتوایی به بحث از کوشش های نظری پارسونز و نحوه شکل گیری و تطور تفکر اجتماعی وی پرداخته خواهد شد. پارسونز در راستای سامان دادن به تفکرات اجتماعی خویش، در ابتدا سعی وافر داشت تا بتواند قالبی جامع برای نظریه اجتماعی تحت عنوان نظریه "اراده گرایانه کنش" ارائه کند. نظریات متفکران کلاسیک جامعه شناسی از جمله: مارشال، پارتو، وبر و دورکیم به نظر پارسونز دارای نوعی هم گرایی نظری برای ارائه چنین قالبی بودند. رفته رفته پارسونز به بسط بنیان کنش به نظام اجتماعی پرداخت. پس از تبیین کوشش های نظری که توسط پارسونز در این زمینه صورت گرفت، به بیان برخی وجوه نظریه کارکردگرایی ساختاری به عنوان نظریه ای که سالها بر جامعه شناسی آمریکا مسلط بوده اشاره می شود.

در مقاله ای با عنوان تاریخ هنر پوستر در دهه نخست انقلاب اسلامی ایران؛ نویسندگان عالمی حمید مولوی ورد نجانی عیسی، نشریه مطالعات انقلاب اسلامی، سال ۱۳۹۶ | دوره ۱۴ | شماره ۵۱ صفحات ۱۱۷-۱۴۰. از تحولات انقلاب اسلامی بر فرهنگ جامعه ایران به وجود آمدن هنرمندانی با دغدغه اسلامی است و آثاری همچون پوستر های آن دوران که در پیشبرد اهداف انقلاب اسلامی تاثیر شایانی داشت، خلق شد. پژوهش پیش روبرو دنبال شناخت نقش و ابعاد معانی پوسترهای دوران انقلاب اسلامی از زمان شکل گیری تا پایان جنگ تحمیلی با رویکرد فرهنگی و تاریخی است.

جدول شماره ۱: جدول نظریه های وفاق و تضاد

نظریه تضاد	نظریه وفاق
۱) منافع عناصر بنیادی زندگی اجتماعی اند.	۱) هنجار ها و ارزشها عناصر بنیادی زندگی اجتماعی هستند.
۲) زندگی اجتماعی متضمن انگیزه و اجبار است.	۲) زندگی اجتماعی متضمن تعهد است.
۳) زندگی اجتماعی ضرورتا تفرقه انگیز است.	۳) جوامع ضرورتا منسجم اند.
۴) زندگی اجتماعی موجب تقابل، حذف و خصومت می شود.	۴) زندگی اجتماعی به همبستگی وابسته است.

(۵) زندگی اجتماعی بر رابطه متعادل و تعادل استوار است .	(۵) زندگی اجتماعی تضاد ساختاری ایجاد می کند.
(۶) نظام اجتماعی بر وفاق استوارند.	(۶) زندگی اجتماعی باعث به وجود آمدن منافع گروهی می شود.
(۷) جامعه اقتدار مشروع را به رسمیت می شناسد.	(۷) نایکسانی اجتماعی متضمن قدرت است.
(۸) نظام های اجتماعی یکپارچه اند.	(۸) نظام های اجتماعی به خوبی یکپارچه نیستند و دستخوش تعارضات آشتی ناپذیرند.
(۹) نظام های اجتماعی گرایش به استمرار دارند.	(۹) نظام های اجتماعی گرایش به تغییر دارند.

شکل ۱. پارسونز و ارائه نظریه کارگرایی ساختاری.

شکل ۲. نظریه تالکوت پارسونز از کنش اجتماعی

پذیرش نظریه وبر

خانه وبر در هایدلبرگ (هایدلبرگ شهری در کنار رودخانه نکار در جنوب غربی آلمان است). مرکز روشنفکری نه تنها برای جامعه شناسان بل برای دانشمندان فراوانی از حوزه های دیگر هم بود. گو اینکه کار او کم و بیش در آلمان تاثیر گذار بود. در آمریکا خاصه بعد از معرفی آرای وی (و سایر نظریه پردازان اروپایی خاصه دورکیم) توسط تالکوت پارسونز به مخاطبان وسیع آمریکا تاثیر گذارتر هم شد.

وبر خود می نویسد: (انسانها کتابهایی گشوده نیستند).

کسب آزادی فکری و حفظ آن، یکی از والاترین ارزشهای آگاهانه وبر بوده است.

به نظر وبر، به طور کلی ثمره های اقدامات اقتصادی و سیاسی و اجتماعی کنونی از آن نسل آینده خواهد بود، نه نسل حاضر.

او احساس می کرد جامعه نوین به رهبرانی نیاز دارد که بتواند دستگاهی منضبط و عظیم، در مفهوم آمریکایی آن بسازند و اداره کنند.

وبر می پرسید که (چرا ما به ملتی تبدیل شده ایم که در چارچوب قدرت دولتی (government power) سازمان یافته است؟)

از نظر وبر: (پاک دینان آرزو داشتند همان انسان حرفه ای باشند که ما مجبوریم باشیم.)

از نظر وی، (آرزوی پاک دینان خدمت به خدا بود، اما به پیدایش سرمایه داری نوین کمک کرده اند.)

وبر می گوید، منافع مادی و آرمایی بر رفتار انسانها حاکم اند نه اندیشه ها. با وجود این، که گاه انگاره های جهانی که از طریق (اندیشه ها) خلق شده اند، مثل سوزن بان، تحت فشار نیروی محرکه منافع، مسیر حرکت را تعیین می کنند. (دین، قدرت و جامعه، ماکس وبر، ترجمه احمد تدین، چاپ هفتم، ۱۳۹۹)

مفهوم و ویژگی کاریزما از نظر وبر

بنا بر تحلیل وبر، کاریزما بیانگر کیفیتی استثنایی (واقعی و خیالی) است که فرد مشخصی صاحب آن است، فردی که می تواند بر همین مبنا نفوذ و رهبری خود را به گروهی از پیروان و ستاینندگان خود اعمال کند. سرسپردگان رهبر کاریزماتیک وظیفه خود می دانند که از او اطاعت کنند و با میل و رغبت و تعهدی پرشور به این اطاعت تن می دهند. کاریزما ممکن است به شکل های گوناگون در آید که بستگی به حوزه های نفوذ آن دارد (حوزه های نظامی، سیاسی، اخلاقی، دینی، هنری و...) ولی در همه موارد نتیجه و پیامد کاریزما این است که تاثیر فاحش و چشمگیری بر زندگی افراد می گذارد. کاریزما نیروی انقلابی درونی و قدرت برانگیختن آدمیان و دگرگون ساختن دنیای متحجر مادی را دارد. به بیان وبر، کاریزما شکل خاصی از "سلطه" یا اقتدار است.

در سالهای اخیر، متخصصان علوم اجتماعی از مفهوم کاریزما در چندین حوزه مختلف استفاده کرده اند. نخست، و آشکارتر از همه، در مطالعات مربوط به کیش ها و فرقه های دینی، که رهبرانشان قادر به جذب پیروان سرسپرده و فداکار هستند. دوم، از مفهوم کاریزما برای توصیف و تبیین جذابیت بسیاری از رهبران سیاسی استفاده شده است.

ظاهراً کلمه کاریزما تقریباً با همین تلفظ (البته به شکل χάρισμα) حداقل سه هزار سال پیش هم در نوشته های یونانی به کار می رفته و به نظر می رسد ریشه لغوی آن ربطی به «هدیه» داشته است. بر اساس این فرض، کلمه Charity به معنای کار خیر هم باید از همین ریشه باشد.

اگر این معنای کاریزما را بپذیریم، کسی که کاریزما دارد، هدیه ای از خدایان دریافت کرده و استعدادها و توانایی های ویژه ای دارد. در زبان انگلیسی همین الان هم اصطلاح gifted به همین معنا به کار می رود.

این معنای کاریزما با آنچه در اسطوره شناسی یونانی از «خاریس» (در انگلیسی با تلفظ Charis) روایت می شود هم خوانی دارد: دختری زیبا و افسانه ای که نماد زیبایی و جذابیت بوده و خدایان، این جذابیت را به او هدیه داده بودند.

بعد از گذشت چند هزار سال، آن داستان ها و افسانه ها فراموش شده، اما خود واژه زنده است و طیف گسترده ای از مفاهیم را از ابهت، جذابیت، خاص بودن و جذبه داشتن تا معنویت، قدرت و تأثیرگذاری منتقل می کند.

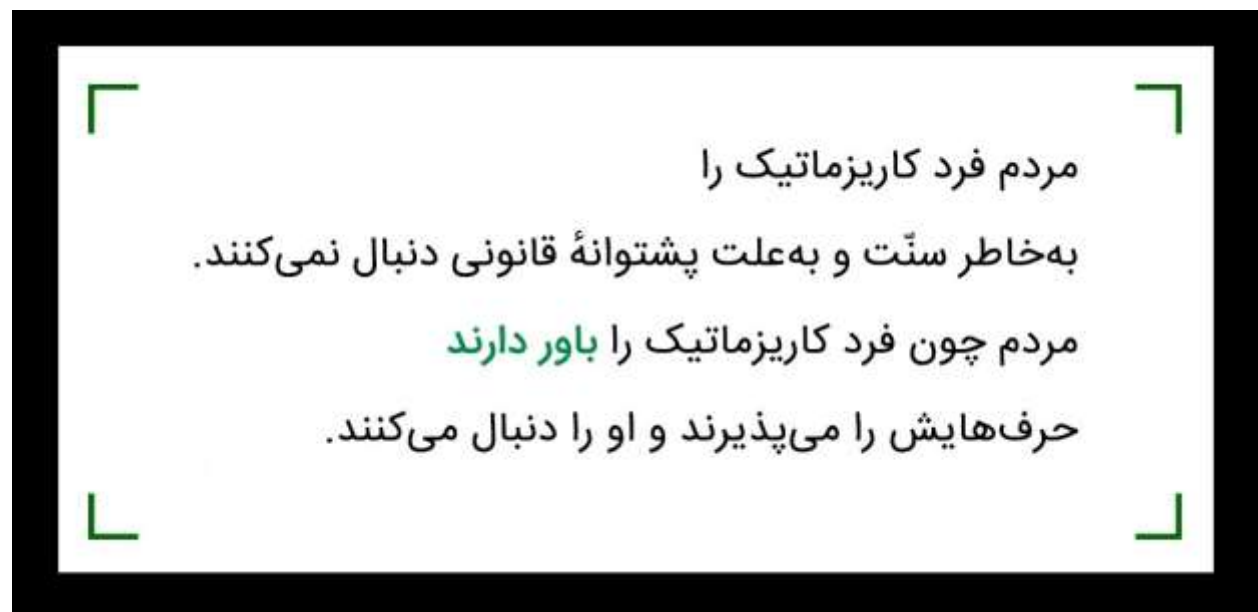
در میان این طیف (جامعه شناسان و نظریه پردازان علوم سیاسی) اولین کسی که درباره کاریزما صحبت کرد، ماکس وبر بود (اوایل قرن بیستم). ماکس وبر سخنرانی ای درباره حرفه سیاست انجام داد که بعداً در قالب جستاری با نام Politics as a Vocation منتشر شد (جستار چیست؟). او در آن جستار توضیح می دهد که برای مشروعیت تسلط بر دیگران، سه منبع قدرت وجود دارد:

- تسلط و اقتدار مبتنی بر سنت
- تسلط و اقتدار مبتنی بر کاریزما
- تسلط و اقتدار مبتنی بر قانون

تسلط مبتنی بر سنت را می شناسیم: او «رئیس قبیله است» یا «او سلطان است». قبیله همیشه رئیس رئیس داشته. مملکت همیشه سلطان داشته. پس الان هم باید او بالای سر ما باشد.

تسلط مبتنی بر قانون را هم درک می کنیم: بر اساس قانون، او الان رئیس جمهور یا نخست وزیر یا مدیرعامل منتخب هیئت مدیره است. من باید از او تبعیت کنم چون قانون از او حمایت می کند و اگر به حرف او و ترجیحات او توجه نکنم، ناگزیر باید به قانون پاسخگو باشم (تمکین به خاطر قانون).

اما آن چه در حرف های وبر برای ما مهم است، تسلط مبتنی بر کاریزماست: او قهرمان است. او اعتماد به نفس بسیار زیادی دارد. او توانمندتر از من، برتر از من و دارای استعداد های خاص و فراتر از عرف انسانی است. موهبتی در او هست که در من نیست و من باید حرف او را بپذیرم. یا بهتر است برای رسیدن به هدف، مسیری را که او پیشنهاد می کند دنبال کنم:

به این نکته توجه کنید که وبر کاریزما را از نگاه مردم (به عنوان ناظر) تعریف می کند. به عبارتی از نگاه وبر وقتی می گوئیم آن آقا یا خانم کاریزما دارد، لازم است بگوئیم برای چه کسی و از دید چه کسانی کاریزما دارد.

محققان دانشگاه «تورنتو» در کشور کانادا در مورد ویژگی های افراد کاریزماتیک با انجام تحقیقی گسترده در مورد بیش از هزار نفر به نتایجی که در پی آمده است، رسیده اند:

- کاریزما، قدرت تأثیرگذاری، توانایی رهبری و قدرت «هستی» فرد است.
- کاریزما، قابل دستیابی بودن (جوش خوردن با دیگران) و دلپذیر بودن است.

برای این که بدانید افرادی که دارای چه درجه ای از کاریزما هستند، می توانید یک آزمایشی را انجام داد. به این منظور، برای شش مورد مطرح شده در زیر، امتیازی بین یک تا پنج برای این افراد دارای کاریزما در نظر بگیرید.

۱. شخص کاریزماتیک در هر مکانی خود به خود به چشم می خورد.
۲. شخص کاریزماتیک می تواند انسان ها را تحت تأثیر خود قرار دهد.
۳. او می داند که چگونه گروهی از انسان ها را راهبری کند.
۴. او به انسان ها احساس راحتی، حسی دلپذیر یا هیجان می بخشد.
۵. در اکثر موارد به روی دیگران لبخند می زند.
۶. با هر کسی می تواند به نوعی به توافق برسد یا او را تحت تأثیر قرار دهد.

یکی از مهم ترین ویژگی افراد کاریزماتیک قدرت رهبری است ، براساس نظریات ماکس وبر شخص کاریزماتیک :

- قهرمان : در جوامع امروز شکل گیری قهرمان در ذهن در چه موقعیتی می تواند اتفاق بیافتد؟

آن زمان که فرد احساس خرد شدن در برابر جامعه یا ساختار های قدرت می کند که او را در خود می بلعند. فرد خواهان این می شود که خود را به بی زمانی و نیروهای جادویی بسپرد و بتواند فراتر از آسمان خراش های عظیم به حرکت در بیاید.

قهرمان به هیچ وجه معرف چیزی نیست ، بلکه بدل ، مضاعف و جانشین یک نظام جادویی و مذهبی می تواند باشد. او تاریخ نداشته است . بلکه پیوسته از ابدیت ظهور کرده است . یعنی ابدیتی که اصولا از جایی دیگر آمده است .

و یکی از مهم ترین ویژگی یک فرد دارای مقام قهرمان یا کاریزما ، در ذهن افراد از افراد فاصله گرفته و به مقام نور یا وحدانی که همان اندیشه های ناب هستند ، خیره میشوند. حتی برای نجات دیگران سمبلی از آزادی می گردد. (تیمراه ۱۳۹۹ انسان شناسی و فرهنگ ، فاطمه خضری)

- اعتماد به نفس بسیار زیاد.

- توانمندتر از فرد معمولی.

- برتر از فرد عادی .

و سرانجام دارای استعداد های خاص .

در نهایت فراتر از عرف انسانی است. موهبتی در او هست که در من نیست و من باید حرف او را بپذیرم. یا بهتر است برای رسیدن به هدف، مسیری را که او پیشنهاد می کند دنبال کنم.

○ ماکس وبر ساخت یا کارکرد اجتماعی را چنین تعریف کرده است:

"طرح منطقی روابط انتزاعی که شالوده یک واقعیت را تشکیل می دهند."

(منبع: نظریه جامعه شناسی ساختارگرایی-کارکردی و نگاهی به جامعه شناختی در روابط عمومی، نویسنده: محمد رضا نعیمی، مجله هنر هشتم، صفحه ۳۶، پاییز ۱۳۸۳، شماره ۳۵)

نظریه جامعه شناسی نظم (پیتر ورسلی - انسانشناسی و فرهنگ، نویسنده ناصر فکوهی)

پیتر ورسلی (۱۹۲۴-۲۰۱۳)

استاد دانشگاه منچستر، از مطرح ترین انسانشناسان بریتانیا در یکی دو دهه ی اخیر بوده است. شهرت ورسلی با مطالعه معروف او درباره کیش های کارگو (بدین منظور اگر مناسک معینی انجام شود از آسمان کارگو خواهد رسید یعنی بدین بوسلیه مناسک و شعایر مذهبی هواپیما ها را تحت تسلط خویش در آورند.) در مالزی آغاز شد. ورسلی در آثار خود تلاش کرده است برخورد میان سرمایه داری و کشورهای در حال توسعه را به ویژه در حوزه ایدئولوژیک، یعنی به آنچه به ساختارهای شناخت و دانش بومی مربوط می شود، تحلیل کند. او در آخرین کتاب خود با عنوان "شناخت ها، فرهنگ، ضدفرهنگ و خرده فرهنگ" (۱۹۹۹) تلاش می کند تا خود را بر مبنای چندگانگی فرهنگی (Multiculturalism) حتی درون فرهنگ های کوچک، نظیر فرهنگ های بومیان استرالیا و ضرورت حفظ آن در برابر یکپارچگی و یکسان شدن های فرهنگی (cultural assimilation) به اثبات رساند.

ورسلی که در بیرکنهد، شهری در منطقه بیرمنگام زاده شده بود، خواندن انگلیسی را در (کالج امانوئل، کمبریج) آغاز کرد ولی تحصیلاتش با آغاز جنگ جهانی دوم (۱۹۳۹) قطع شد. او در ارتش بریتانیا (نیروی زمینی بریتانیا) به عنوان افسر در آفریقا و هند خدمت کرد. در این مدت وی علاقه خود را به انسانشناسی توسعه داد. وی در سال ۱۹۶۴، اولین استاد جامعه شناسی در دانشگاه منچستر، یکی از معتبرترین دانشگاه های انگلستان است، بود. (در اینجا با نظریه جامعه شناسی توسعه اشتباه نشود.) تز اصلی او این بود که اساسا فرهنگ، در میان نظریه های سیاسی و اقتصادی در روند توسعه محو و نادیده گرفته میشود.

براساس نظریات پیتر موریس ورسلی، در هر دو دسته از پرداخت ها، آیات و روایات بسیاری در منابع دینی وجود دارد. در همه ی این موارد، پرداخت کنندگان یا آنکه خود را موظف به آن پرداخت ها می دانند و یا آنکه سلامتی، توسعه در رزق و ... خود را در گرو این پرداخت ها می دانند. این پرداخت ها کارکردهای متعدد، آشکار و پنهانی دارد. در یک نگاه اجمالی می توان گفت: این پرداخت ها شکاف و فاصله طبقاتی اعضای جامعه را به حداقل ممکن می رساند و در نتیجه محرومان و تهیدستان از فقر طاقت فرسا نجات یافته و انگیزه آنان برای دست اندازی به اموال افراد متمکن کاسته می شود.

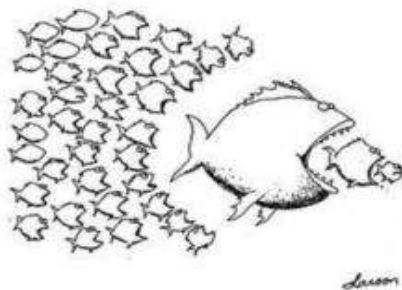
کاهش دست اندازی محرومان به اموال متمکنان علاوه بر آنکه خود گویای نظم و امنیت اجتماعی است و سرمایه ها را امنیت می بخشد، صاحبان سرمایه را به سرمایه گذاری بیشتر تشویق می کند. سرمایه گذاری ها خود باعث آن می شود که پرداخت های مالی بیشتری به محرومان داشته باشند و در نتیجه، فقرا از فقر و تنگدستی رهاشده می شوند. (جامعه شناسی نظم، ورسلی، ۱۳۷۸، ۵۰-۵۲)

بخشی از کتاب مقدمه جامعه شناسی، پیتر ورسلی است. که در آن مهم ترین رویکردهای نظم اجتماعی در جامعه شناسی بررسی و تحلیل می شود. نگارنده بحث خود را با نظریات "توماس هابز" آغاز کرده، سپس برای تبیین دقیق تری از نظم، چارچوب فکری "دورکیم" و "ماکس وبر" را تشریح نموده است.

بدین ترتیب مولف با نقد و بررسی آرای آنان دنباله بحث خویش را ذیل عنوان "نظم اجتماعی در اندیشه کارکردگرایان و اندیشه تالکوت پارسونز" پس می گیرد و با مروری در دیدگاه های تضاد و ستیز به مقایسه آن با اندیشه کارکردگرایان دست زده و سرانجام نظم اجتماعی را در نظریه نا به سامانی، برچسب زنی، کنش متقابل نمادی و روش شناسی مردمی ارزیابی نموده است. (نظم اجتماعی در نظریه های جامعه شناسی، نویسنده پیتر ورسلی، مترجم سعید معیدفر، چاپ اول، ۱۳۷۸)

وی نتیجه می گیرد که دانش همواره کثرت گراست، یعنی نه تنها تمایز ما را با دیگران کمتر می کند، بلکه نظام های فکری را به کل جامعه تسری و تخصیص می دهد.

Social Institutions

شکل ۳. نهادهای اجتماعی

منتقدان سرسخت پارسونز- چارلز رایت میلز (سی رایت میلز)

چارلز رایت میلز (Charles Wright Mills) (۲۸ آگوست ۱۹۱۶-۲۰ مارس ۱۹۶۲) جامعه شناس آمریکایی و استاد جامعه شناسی در دانشگاه کلمبیا بود. او از سال ۱۹۴۶ تا زمان مرگ خود در سال ۱۹۶۲ استاد این دانشگاه بود. از میلز مقالات متعدد و گسترده ای در ژورنال های مطرح و علمی آمریکا منتشر شده و چندین کتاب نیز از او به چاپ رسیده است.

میلز به انتقاد از علوم اجتماعی نیز می پردازد و معتقد است علوم اجتماعی و خاصه جامعه شناسی هنوز نتوانسته اند مشکلات شخصی و مسائل اجتماعی جامعه معاصر را تدوین و تفسیر کنند. و به طور کلی رویکرد او در جامعه شناسی نوعی جامعه گرایی (یکی از جریان های مهم فکری منتقد لیبرالیسم سیاسی حاکم بر دوره مدرن در غرب است که در اواخر قرن بیستم پا به عرصه تفکر سیاسی گذاشته است.) و تاریخ گرایی تعدیل شده است چرا که به شکل بندی مردم و کنش آنها در زمینه اجتماعی معتقد است و از این واقعیت انتقاد می کند که مردم نقش چندان در آینده خویش ندارند! وی تصریح می کند که در شناخت اجتماع باید به تاریخ اهمیت دهیم و ساخت های اجتماعی و تاریخی را بررسی کنیم چرا که از این طریق شناخت امکانات گوناگون و کشف و تسلط بر جریان های عمده اجتماع سهل الوصول تر است.

نظریات سی رایت میلز

وی میگوید: از طریق نظریه اجتماعی ابزارهایی را نقد می کند که میتوان نظم اجتماعی را بدون مشاهده ایجاد کرد.

وی بیان میکند: دانش درمورد روش هایی که نیروهای اجتماعی بر زندگی ما تاثیر میگذارد، مطالعه جامعه شناسی است که به ما آنرا می گوید و ما را از اینکه اسیر این نیروها بشویم باز می دارد. میلز این نوع استفاده شخصی جامعه شناسی را "تخیل جامعه شناسی" می نامد، مجموعه ذهنی که افراد را به دیدن روابط بین وقایع در زندگی شخصی و وقایع در جامعه شان قادر می سازد.

نوکارکردگرایی جفری سی. الکساندر

از جمله نظریه پردازان معاصر است که تحت تاثیر نظریه پردازان کلاسیک جامعه شناسی و شرایط عینی و ذهنی جامعه امروزی قرار گرفته و نقش عمده ای در تلفیق نظریه های جامعه شناسی داشته است و همچنین وی یکی از مشهورترین جامعه شناسان آمریکایی دوره معاصر و از اساتید فعلی دانشگاه ییل است. او در این راه با تلفیق نظریه های کارل مارکس، ماکس وبر، امیل دورکیم و حتی پارسونز، نظریه جدیدی ارائه کرده که ویژگی عمده آن "چند بعدی بودن" است.

او در جامعه شناسی رویکرد کارکردگرایی نوین را از اواسط دهه ۸۰ میلادی در مقابل کارکردگرایی ساختاری پارسونز پایه گذاری کرد.

نظریات جفری سی. الکساندر

وی نوکارکردگرایی را دارای پنج گرایش اصلی می داند:

۱. ایجاد شکلی از کارکردگرایی که چند بعدی است و سطوح تحلیل خرد و کلان را در بر می گیرد.

۲. سوق کارکرد گرایی به سمت چپ ورد خوش بینی پارسونز در مورد مدرنیته.

۳. استدلال برای یک نیروی دموکراتیک ضمنی در تحلیل کارکردی.

۴. برای ترکیب جهت گیری تضاد.

و ۵. برای تاکید بر عدم قطعیت و خلاقیت تعاملی.

و در جایی دیگر می گوید: مجموعه رویدادهای فکری انتقادی مانند "چرخش های زبان شناختی در فلسفه، کشف دوباره ی هرمنوتیک، انقلاب ساختارگرا در علوم انسانی، انقلاب نمادین در انسان شناسی و چرخش فرهنگی در تاریخ نگاری آمریکایی" در رشد و تکامل جامعه شناسی فرهنگی موثر بوده اند.

منبع: در امدی بر نظریه های فرهنگ و جامعه شناسی فرهنگی با تاکید بر نظریه جفری الکساندر، نویسندگان: بدری برندگی، علی ربانی خوراسگانی، ناشر جامعه شناسان، چاپ اول ۱۳۹۷، ص ۵.

برای درک بهتر از نظریات پارسونز و الکساندر یک جدولی وجود دارد که تفاوت ها و شباهت های این دو نظریه را بیان می سازد.

نوکارکردگرایی	کارکرد گرایی
× هم ایده آلیستی و هم ماده گرایانه	× ایده آلیستی بودن
× توجه همزمان به نظریه و تحقیقات تجربی	× متهم به ضدیت با تحقیقات تجربی

× متهم به ضدیت با دگرگونی و تغییر	× توجه همزمان به ثبات و دگرگونی
× متهم به ضدیت با فردیت	× توجه همزمان به جامعه و فرد
× متهم به محافظه کاری	× توجه همزمان به پویایی و ایستایی

جدول شماره ۲، فرق نظریات کارکرد گرایی با نوکارکردگرایی

منبع: Alexander, Jeffrey (1985). Neofunctionalism, United states of America. SAGE publications.

بحث اصلی پارسونز در تبیین انحرافات اجتماعی بر مبنای پیش فرضی که در مورد خرده نظام های چهارگانه فرهنگ، اجتماع، شخصیت و اقتصاد مطرح کرده شکل گرفته است.

کارکردهای مناسب هریک از این خرده نظام ها و ارتباط و کنش متقابل بین آنها عامل کنترل کننده هر جامعه و همچنین عامل بقا و پایداری نظام اجتماعی است. در مقابل، عدم تعادل و بی سازمانی در هریک از خرده نظام ها حیات جامعه را تهدید کرده زمینه را برای رفتار انحرافی فراهم می سازد. از دید پارسونز، نهادها و سازمان های اجتماعی عوامل اجرایی و ابزارهای جامعه پذیری الگوهای رفتاری و درونی ساختن آنها در افراد هستند. در صورتی که نهاد ها و سازمان های کارگزار جامعه پذیری نظیر خانواده، مدرسه و وسایل ارتباط جمعی کارایی لازم را نداشته باشند جامعه دچار بی سازمانی اجتماعی گردیده و پیامد آن شیوع رفتارهای انحرافی در جامعه است (احمدی، ۱۳۸۹، ص ۵۴). همچنین پارسونز تاکید می کند که کنش اجتماعی در چارچوب نظام هنجارها و ارزش های اجتماعی از خصلت ارادی برخوردار است. او می نویسد: کنش اجتماعی در قالب هنجارها و ارزش های اجتماعی سازمان گرفته و هنجارهای اجتماعی کنش فرد را در جهت همنوایی نهایی با نظام ارزش های اجتماعی سوق می دهد (ادیبی و انصاری، ۱۳۹۱، ص ۸۹). او معتقد است که کنش اجتماعی فرد ناشی از توقعات جمعی نسبت به نقش اجتماعی او بوده و کنش فرد همیشه توسط یک سلسله معیارهای اخلاقی تعیین و هدایت می شود. چنانچه مقررات اجتماعی مشخص باشد، نقش واقعی فرد با توقعاتی که دیگران از او دارند، تطابق پیدا می کند (ادیبی و انصاری، ۱۳۹۱، ص ۹۲).

نتیجه گیری و جمع بندی

نظام پارسونز از جهات متعدد، درسی برای نظریه پردازی و مخاطرات آن است. اما از این مسئله که بگذریم، بر جنبه های نظام یافته و کلان مقیاس وجود اجتماعی تاکید می کند که برای مدت کوتاهی به نظر می رسد از صورت های متداول نظریه کنش ناپدید شده اند. در واقع، به گمان من علت بازگشت جامعه شناسان جوان آمریکایی به او همین است: این نظریه نقطه ضعف های خود را دارد، اما دست کم نظریه ای درباره جامعه به طور کلی است.

به گفته یان کرایپ، سرچشمه مشکل اصلی در این نظریه تعمیم دادن کنش گر به نظام اجتماعی است، با انجام دادن این کار، درک عمق کنش فردی و عمق اجتماع از دست می رود، و تلاش های نوکارکردگرایان برای معرفی دوباره این ابعاد متضمن کنار گذاشتن فکر یک نظریه تبیینی به نفع برخورد با مقوله های مورد نظر پارسونز به مثابه مقوله هایی با قدرت توصیفی است.

این امکان وجود دارد که چنین سازمان هایی را به مثابه صورت هایی از نظام های زیست شناختی (Biological system) درک کرد، و پیش نیازهای کارکردی آن ها را با دقت تقریبی مشخص نمود. همچنین می توان نمونه هایی را مشخص کرد که از بین می روند، به این دلیل که پیش نیاز ها را احراز نمی کنند، فرایند احیای پیش نیاز ها را از سر نمی گذارند، فاقد سازو کارهای سازگاری و یکپارچگی اند، و نظایر آن.

جامعه شناسانی که ماشین زمان (Time Machine) را متوقف کرده اند و با تلاش فراوان وارد موتورخانه آن شده اند تا نقش طبقه را در سیر تاریخ پیدا کنند، می گویند که نتوانسته اند جای طبقه را پیدا کنند، آنها فقط توانسته اند افراد بی شماری را با مشاغل، درآمد ها و سلسله مراتب متفاوت مشاهده کنند. البته آنها درست می گویند، چرا که طبقه اجتماعی یک بخش از ماشین نیست بلکه طرز کارکردن و حرکت آن است طبقه، منافع این گروه و آن گروه نیست، بلکه تضاد منافع است، گرما و صدای غرش حرکت ماشین است...

- جامعه شناسی تالکوت پارسونز، گی روشه، مترجم عبدالحسین نیک گوهر، ۱۳۹۰.
- تغییرات اجتماعی، گی روشه، مترجم منصور وثوقی، ۱۳۹۷.
- نظریه جامعه شناسی نظم، پیتر ورسلی، ترجمه دکتر سعید معیدفر، ۱۳۸۸.
- نظریه جامعه شناسی، جورج ریتزر، مترجم هوشنگ نایی، ۱۳۹۷.
- متفکران بزرگ جامعه شناسی، راب استونز، مترجم مهرداد میردامادی، ۱۳۹۹.
- نظریه جامعه شناسی مدرن، یان کرایپ، مترجم عباس مخبر، ۱۳۹۹.
- تاریخ اندیشه های جامعه شناسی، میشل لالمان، ترجمه عبدالحسین نیک گوهر، جلد دوم، ۱۳۹۹.
- در امدی بر نظریه های فرهنگ و جامعه شناسی فرهنگی با تاکید بر نظریه جفری الکساندر، نویسندگان: بدری برندگی، علی ربانی خوراسگانی، ناشر جامعه شناسان، چاپ اول ۱۳۹۷، صفحه ۵.
- دین، قدرت و جامعه، ماکس وبر، ترجمه احمد تدین، چاپ هفتم، ۱۳۹۹.
- هنر و جامعه، روزه باستید، مترجم غفار حسینی، ۱۳۹۶.
- جامعه شناسی هنر، امیر حسین آریانپور، ۱۳۹۲.
- مقاله نظریه جامعه شناسی ساختارگرایی-کارکردی و نگاهی به جامعه شناختی در روابط عمومی، نویسنده: محمد رضا نعیمی، مجله هنر هشتم، صفحه ۳۶، پاییز ۱۳۸۳، شماره ۳۵.
- مقاله انقلاب اسلامی در مسیر تمدن سازی نوین اسلامی، مقدمه ای بر فرصت ها و چالشهای پیش رو، مصطفی ملکوتیان، ۱۳۹۴.
- مقاله نهاد چیست، نویسندگان: جان راجرز سرل، جعفر عسگری و علی مهاجرانی، ۹۵.
- روزنامه اعتماد، آبان ماه سال ۱۴۰۱.
- روزنامه دنیای اقتصاد، مرداد ۱۳۹۶، شماره ۴۱۱۸.
- THE GRAPHICS OF REVOLUTION AND WAR: IRANIAN POSTER ARTS. BY Yael Ksander. NOVEMBER 15, 2011.
- The Hanna Holborn gray Special Collections Research center- The Indiana University Art Museum- 15 oct- 18 dec 2011.